

**РОЗДІЛ 32**  
**СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ВИМІРИ ДОБРОБУТУ ВЕТЕРАНІВ**  
**В УМОВАХ ЗРОСТАННЯ ЕНТРОПІЇ:**  
**МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ**

**Чалюк Ю. О.**

**ВСТУП**

Станом на 1 вересня 2025 року, за даними Міністерства у справах ветеранів України, понад 1 326 552 особи мають статус учасника бойових дій, тоді як у післявоєнний період загальна чисельність ветеранів та членів їхніх сімей може зрости до 5–6 млн осіб<sup>1</sup>. Це свідчить про суттєве розширення соціальної групи населення, яка потребує системної державної підтримки та ефективної реінтеграції у цивільне життя. В умовах тривалої війни, посилення турбулентності та невизначеності соціально-економічних процесів відбувається зростання ентропії соціально-економічної системи, що проявляється у підвищенні рівня дезорганізації, фрагментації інституційного середовища та зниженні передбачуваності соціальних результатів. Це, у свою чергу, ускладнює адаптаційні процеси ветеранів та знижує ефективність традиційних механізмів соціальної політики. Процеси адаптації ветеранів супроводжуються підвищеними ризиками соціальної ізоляції, безробіття, а також погіршення фізичного і психічного здоров'я. У контексті зростання ентропії такі ризики набувають системного характеру, посилюючи дисбаланси у доступі до ресурсів, соціальних послуг та можливостей самореалізації. Це актуалізує необхідність формування комплексного підходу до оцінювання добробуту ветеранів, який враховує не лише статичні показники, а й динамічні зміни стану соціально-економічної системи. У цьому контексті особливого значення набуває дослідження багатовимірного характеру добробуту ветеранів, який охоплює економічні, соціальні, інституційні та психологічні компоненти та формується під впливом ентропійних процесів. Проблематика соціально-економічної реінтеграції ветеранів є предметом активних

---

<sup>1</sup> В Україні кількість учасників бойових дій зросла до понад 1,3 млн. URL: <https://news.liga.net/ua/society/news/v-ukraini-kilkist-uchasnykiv-boyovykh-diy-zroslo-do-ponad-1-3-mln>

наукових досліджень і набуває особливої актуальності для України. Зокрема, А. Чиріна, Є. Вітовецька та В. Кононенко<sup>2</sup> досліджують проблеми працевлаштування демобілізованих військовослужбовців; О. Пшик-Ковальська, І. Замулко та В. Перун<sup>3</sup> акцентують увагу на професійній і психосоціальній адаптації ветеранів; О. Балан, М. Шепель та А. Балан<sup>4</sup> обґрунтовують ефективність використання електронного навчання як інструменту підтримки професійної адаптації ветеранів. Водночас у міжнародній практиці багатовимірний добробут ветеранів оцінюється за допомогою індексних інструментів, таких як *Veteran Well-Being Index*<sup>5</sup>, *Armed Forces Covenant Outcomes Framework*<sup>6</sup>, *Well-Being Inventor y*<sup>7, 8</sup>, *Military-to-Civilian Transition Measure*<sup>9</sup> та *Veterans Metrics Initiative*<sup>10</sup>, що дозволяє трансформувати категорію добробуту у вимірюваний об'єкт публічного управління.

### **32.1. Теоретичні основи оцінювання добробуту ветеранів в умовах зростання ентропії соціально-економічних систем**

Сьогодні в Україні питання реінтеграції ветеранів є одним із пріоритетів державної політики, що зумовлено масштабами та тривалістю

---

<sup>2</sup> Чиріна А., Вітовецька Є., Кононенко В. Особливості адаптації ветеранів та ветеранок війни до ринку праці в Україні. *Перспективи та інновації науки*. 2024. № 12(54). DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-12\(54\)-1416-1425](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-12(54)-1416-1425)

<sup>3</sup> Пшик-Ковальська О., Замулко І., Перун В. Виклики та перспективи соціально-професійної адаптації ветеранів в Україні: адміністративні механізми та управлінські рішення. *Економіка та суспільство*. 2025. № 77. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072-2025-77-110>

<sup>4</sup> Balan O., Shepel M., Balan A., Lypynska O., Boiko I. Use of electronic learning as a technology for strengthening social-psychological support for Ukrainian veterans. *Technology Audit and Production Reserves*. 2025. Vol. 5, No. 4(85). P. 74–82. DOI: <https://doi.org/10.15587/2706-5448.2025.341056>

<sup>5</sup> Measuring Veteran Well-Being. Veteran Affairs Canada Research Directorate. May 2019. URL: [https://publications.gc.ca/collections/collection\\_2020/acc-vac/V3-2-14-2019-eng.pdf](https://publications.gc.ca/collections/collection_2020/acc-vac/V3-2-14-2019-eng.pdf)

<sup>6</sup> The Armed Forces Covenant and Veterans Annual Report 2023. URL: [https://assets.publishing.service.gov.uk/media/657c758f83ba38000de1b647/Armed\\_Forces\\_Covenant\\_annual\\_report\\_2023.pdf](https://assets.publishing.service.gov.uk/media/657c758f83ba38000de1b647/Armed_Forces_Covenant_annual_report_2023.pdf)

<sup>7</sup> Well-Being Inventory (WBI). URL: <https://www.ptsd.va.gov/professional/assessment/documents/WellBeingAssessment.pdf>

<sup>8</sup> Vogt D. et al. Development and validation of a tool to assess military veterans' status, functioning, and satisfaction with key aspects of their lives. *Psychology: Health and Well-Being*. 2019. Vol. 11, No. 2. P. 328–349.

<sup>9</sup> Journal of Military, Veteran and Family Health. URL: <https://utppublishing.com/journal/jmvfh>

<sup>10</sup> The Veterans Metrics Initiative (TVMI). URL: <https://veteranetwork.psu.edu/projects/tvmi-study/>

воєнних дій, а також зростанням чисельності осіб, які повертаються до цивільного життя. Водночас ключовою проблемою залишається відсутність цілісної, системно вибудованої моделі оцінювання ефективності цього процесу. Наявні підходи мають фрагментарний характер і переважно орієнтовані на облік наданих пільг і соціальних виплат, а не на вимірювання реальних результатів реінтеграції.

На відміну від країн НАТО, де добробут ветеранів оцінюється через призму їх соціально-економічної активності, рівня зайнятості, якості життя та інтеграції у громади, українська система соціального захисту здебільшого зосереджена на механізмах пасивної підтримки. Такий підхід обмежує можливості формування політики, орієнтованої на результат, зокрема підвищення рівня самозабезпечення, розвитку людського капіталу та соціальної включеності ветеранів. Крім того, відсутність системи збору, верифікації та інтеграції даних ускладнює проведення комплексного аналізу взаємозв'язку між обсягами економічної підтримки та фактичним рівнем добробуту ветеранів. Це призводить до інформаційної асиметрії у процесі прийняття управлінських рішень, знижує ефективність державних програм і обмежує можливості їх адаптації до реальних потреб цільової групи. У результаті державна політика часто функціонує в умовах підвищеної невизначеності, тоді як зростання ентропії соціально-економічної системи додатково ускладнює забезпечення сталих результатів реінтеграції ветеранів.

***The Engine Model of Well-Being (Модель двигуна благополуччя)*** розроблена дослідниками Пенсильванського університету (США) Ерандою Джаявікреме (Eranda Jayawickreme), Марі Форжар та Мартін Селігман пропонує цілісний підхід до реінтеграції ветеранів, поєднуючи психологічні стани з економічними реаліями та державним забезпеченням. Добробут ветеранів розглядається як динамічна система («двигун»), де є вхідні дані (inputs), процеси (processes) та результати (outcomes). Автори пропонують детальніше розглянути структуру моделі, виділивши три основні компоненти: вхідні дані (Inputs), психологічні процеси (Processes), результати (Outcomes).

*Вхідні дані (Inputs)* включають економічні та соціальні ресурси, які формують основу для подальшого добробуту ветерана <sup>11</sup>. До економічних ресурсів належить дохід та виплати, зокрема соціальне забезпечення у вигляді пенсій, пільг та грантів на бізнес. Ці ресурси є критично

---

<sup>11</sup> Jayawickreme E., Forgeard M. J. C., Seligman M. E. P. The Engine of Well-Being. *General Psychology*. 2012. Vol. 16, No. 4. P. 327–342. DOI: <https://doi.org/10.1037/a0027990>

важливими, оскільки дозволяють ветерану зосередитися на адаптації та розвитку, а не на задоволенні базових потреб. Державна підтримка через житлові, освітні та медичні програми забезпечує ветеранам базові потреби та створює умови для їхнього сталого соціально-економічного розвитку.

*Психологічні процеси (Processes)* описують, як ветеран перетворює отримані ресурси на реальний добробут. До ключових аспектів належать адаптація та вибір, що формуються переконаннями, життєвими цілями та рівнем самоефективності. Наприклад, фінансова впевненість дозволяє ветерану ефективно розпоряджатися виплатами, уникати боргів та підтримувати фізичне здоров'я. Водночас негативний вплив стресу (посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), соціальна відчуженість та ізоляція), може зменшувати ефективність навіть високого рівня соціальних виплат, через що ветеран не відчуває суб'єктивного задоволення від життя.

*Результати (Outcomes)* та суспільна вигода функціонування цього «двигуна» полягають у успішній соціально-економічній реінтеграції ветеранів, що має комплексне економічне та соціальне значення. До основних аспектів належать працевлаштування, яке забезпечує не лише дохід, а й сенс життя та соціальні зв'язки, а також зниження бюджетних витрат. Підвищення рівня добробуту ветеранів зменшує потребу у підтримці в кризових ситуаціях, зокрема у випадках фінансової неспроможності або банкруства.

Для держави модель Джаявікреме демонструє, що проста фінансова підтримка не забезпечує сталого добробуту ветеранів. Ефективна політика повинна комплексно підтримувати як вхідні ресурси (соціальні гарантії, виплати, програми житла та освіти), так і внутрішні психологічні процеси (реабілітацію, розвиток самоефективності), що дозволяє ветеранам самостійно генерувати позитивні результати, включаючи працевлаштування, фізичне та психічне здоров'я, а також зниження соціально-економічних витрат держави.

*Capability Approach (Підхід до спроможностей)* – це теоретична концепція, запропонована Амартією Сеном (індійський економіст, лауреат Нобелівської премії 1998 за дослідження бідності та розвитку)<sup>12</sup> і розвинена Мартою Нусбаум (американська дослідниця, авторка теорії спроможностей людини)<sup>13</sup>, яка оцінює добробут людини не лише через наявність ресурсів, а через можливості реалізувати свій потенціал і вести повноцінне життя. Інтеграція цього підходу у практику допомагає

---

<sup>12</sup> Sen A. *Development as Freedom*. Oxford: University Press, 1999. 366 p.

<sup>13</sup> Nussbaum M. C. *Creating Capabilities: The Human Development Approach*. Cambridge, MA: Belknap Press of Harvard University Press, 2011. 256 p.

оцінити, наскільки надані ресурси створюють реальні можливості для особистісного розвитку та добробуту ветеранів. Нусбаум визначає *10 базових спроможностей*, які забезпечують реалізацію людського потенціалу та формують основу сталого добробуту: життя (належна тривалість життя); тілесне здоров'я (харчування, медична допомога); тілесна недоторканність; почуття, уява і мислення (самовираження); емоції (близькі стосунки, підтримка); практичний розум (життєві цілі, вибір); приналежність; турбота про інші види життя (природа, довкілля); гра (відпочинок, дозвілля); контроль над власним середовищем (політична участь)<sup>14</sup>. Engine Model of Well-Being розглядає реінтеграцію ветеранів як керовану соціально-економічну систему трансформації державних ресурсів у сталий добробут ветерана. Теоретичним підґрунтям цього процесу виступає Capability Approach, який інтерпретує добробут як можливість ефективно використовувати ресурси у соціальному та економічному житті.

### **32.2. Міжнародні інструменти оцінки добробуту ветеранів та їх практичне застосування**

Міжнародна практика оцінки добробуту ветеранів передбачає використання комплексних індексів та систем, які дозволяють кількісно оцінити фізичний, психологічний, соціальний та економічний стан колишніх військовослужбовців. До найбільш відомих інструментів належать Veteran Well-Being Index (Канада), Armed Forces Covenant Outcomes Framework (Велика Британія), The Well-Being Inventory (США), Veterans Metrics Initiative (США) та Military-to-Civilian Transition Measure (Нова Зеландія). Ці системи оцінювання дозволяють визначити рівень інтеграції ветеранів у цивільне життя, виявити структурні дефіцити у соціальній підтримці та оцінити ефективність державних програм реінтеграції.

*Veteran Well-Being Index (Індекс добробуту ветеранів)* був розроблений Канадським відомством у справах ветеранів для системного оцінювання благополуччя ветеранів (Army Veterans – сухопутних військ, Navy – флоту, Air Force – повітряних сил) за 7 параметрами з використанням 21 показника (табл. 1).<sup>15</sup>

---

<sup>14</sup> Perdomo J. Combining Present and Future: A Framework for Sustainable Wellbeing. URL: <https://medium.com/catalyst-now-igniting-systems-change/combining-present-and-future-a-framework-for-sustainable-wellbeing-3249c04e4cf4>

<sup>15</sup> Vogt D., Taverna E., Nillni Y., Tyrell F. Manual for the Well-Being Inventory (WBI): A multidimensional tool for assessing key contributors to well-being. Boston, MA: National Center for PTSD, 2018. URL: <https://www.ptsd.va.gov/professional/assessment/documents/WellBeingAssessmentManual.pdf>

Таблиця 1

## Структурні компоненти Veteran Well-Being Index

Структурні компоненти добробуту	Індикатори
Здоров'я (фізичне, психологічне, соціальне та духовне)	<p><i>Самооцінка стану здоров'я:</i> суб'єктивне сприйняття власного фізичного та психічного благополуччя.</p> <p><i>Самооцінка психологічного здоров'я:</i> оцінка емоційного та ментального стану.</p> <p><i>Обмеження активності:</i> наявність перешкод у виконанні звичних щоденних дій.</p> <p><i>Потреба у допомозі:</i> зовнішня підтримка або догляду при виконанні повсякденних дій.</p>
Мета або життєва реалізація (почуття значущості)	<p><i>Рівень зайнятості:</i> наявність роботи.</p> <p><i>Задоволеність життям:</i> робота або навчання відповідають очікуванням.</p> <p><i>Задоволеність основною діяльністю:</i> загальна оцінка власного прогресу та досягнень.</p>
Фінанси (доходи домогосподарств та фінансова безпека)	<p><i>Рівень низького доходу:</i> частка населення, чії доходи нижчі за встановлений поріг, що вказує на ризик бідності.</p> <p><i>Задоволеність фінансовим становищем:</i> суб'єктивна фінансова забезпеченість.</p>
Соціальна інтеграція (стосунки з друзями, родиною та громадою)	<p><i>Почуття приналежності:</i> ветеран чи демобілізований є частиною спільноти, де його цінують і приймають.</p> <p><i>Шкала соціальної підтримки:</i> наявність людей, до яких можна звернутися по допомогу у критичній ситуації.</p> <p><i>Адаптація до життя після служби:</i> успішний перехід від військової ієрархії до цивільних соціальних зв'язків.</p>
Життєві навички (звички, які впливають на якість життя)	<p><i>Рівень освіти:</i> чим вища освіта, тим ширший арсенал стратегій подолання труднощів.</p> <p><i>Щоденне куріння, зловживання алкоголем, ожиріння:</i> наявність залежностей свідчить про використання деструктивних методів боротьби зі стресом.</p> <p><i>Майстерність:</i> відчуття контролю над життям.</p>
Житло та фізичне оточення (наявність житла та якість екологічних умов, у яких перебуває особа)	<p><i>Частка ветеранів серед бездомних Канади:</i> критичний індикатор системного збою в соціальній підтримці, оскільки житло є першою ланкою в ланцюгу реабілітації. Відсутність стабільного житла є наслідком поєднання фінансових труднощів, проблем зі здоров'ям та соціальної ізоляції. Програма Canada.ca (Housing Support) виділяє житло як фундаментальний елемент соціального детермінанту здоров'я.</p>

Культура та соціальне середовище (ставлення суспільства до ветерана, демобілізованого, військового)	<p><i>Ставлення канадців до ветеранів:</i> визнання заслуг ветеранів у суспільстві.</p> <p><i>Ставлення роботодавців:</i> військовий досвід як актив (дисципліна, лідерство) чи ризик для бізнесу.</p> <p><i>Підрозділ, звання та стать:</i> ідентичність особи та її стартові позиції в цивільному житті. Стать може накладати додаткові виклики через соціальні стереотипи.</p>
---	---

Аналіз показав, що рівень добробуту ветеранів регулярних військ (колишніх професійних військових) залежав від звання та роду військ на момент звільнення, а також від віку та статі. Офіцери демонстрували вищий рівень добробуту у більшості структурних компонентів, тоді як ветерани сухопутних військ (Army Veterans) мали складнішу адаптацію до життя після служби.

Молоді ветерани (до 35 років) мали краще самопочуття, менші обмеження у діяльності та нижчу потребу у допомозі з повсякденними справами, тоді як старші ветерани (55+) характеризувалися кращим психічним станом, більшою задоволеністю фінансовим станом, сильнішим відчуттям приналежності до громади та нижчими показниками надмірного вживання алкоголю.

Жінки частіше здобували вищу освіту та мали нижчий рівні ожиріння й надмірного вживання алкоголю, тоді як чоловіки були більш активно працевлаштовані та рідше потребували допомоги у повсякденних справах. У порівнянні з цивільним населенням Канади, ветерани мали менш сприятливі показники фізичного та соціально-економічного добробуту, зокрема нижчий рівень зайнятості, освіти й задоволеності життям.

***Armed Forces Covenant Outcomes Framework*** – це державна система індикаторів, розроблена Міністерством оборони Великої Британії для оцінки того, чи перебувають ветерани у гіршому становищі, ніж цивільне населення. Методологічною особливістю є пряме порівняння ветеранів із цивільним населенням, що дозволяє визначати структурні нерівності, оцінювати ефективність державних програм і формувати політику, спрямовану на економічну стабілізацію та підвищення життєвих можливостей ветеранів.

Основні параметри оцінки добробуту <sup>6</sup>:

*Працевлаштування та економічна активність.* За даними *Armed Forces Covenant & Veterans Annual Report* (Щорічний звіт про реалізацію зобов'язання щодо підтримки військових та ветеранів), 87% військовослужбовців, які залишили Збройні сили Великої Британії, знаходять роботу протягом шести місяців, що свідчить про високий рівень інтеграції ветеранів на ринку праці та ефективність програм переходу у цивільну зайнятість. Крім того, уряд відзначає активну участь приватного сектору: майже 900 роботодавців отримали нагороди за підтримку ветеранів, а понад 10 975 організацій підписали *Armed Forces Covenant* (державне зобов'язання), створюючи широку мережу роботодавців, дружніх до ветеранів, які забезпечують працевлаштування, кар'єрний розвиток та професійну підтримку.

*Доходи та фінансова безпека.* У 2023 році 454 000 ветеранів отримали пенсію або компенсацію на загальну суму близько £5,3 млрд, що забезпечило їх економічну стабільність після служби.

*Житлові умови та ризик бездомності.* Уряд Великої Британії через програму *Reducing Veteran Homelessness* та механізм *Op FORTITUDE* надав 162 ветеранам житло, це дозволило уникнути бездомності та соціальної маргіналізації. 1 300 ветеранів отримали комплексну підтримку, яка включала житло, медичні та соціальні послуги, а також допомогу з працевлаштуванням.

*Здоров'я та соціальна інтеграція.* Важливим аспектом інтеграції є стан здоров'я, оскільки він прямо впливає на здатність ветеранів функціонувати на ринку праці. Уряд Великої Британії впровадив спеціальні програми для ветеранів, зокрема *Op RESTORE* (фізичне здоров'я та добробут) і *Op COURAGE* (психічне здоров'я та добробут), які забезпечують доступ до медичної допомоги та супровідних послуг. У 77% мереж первинної медичної допомоги Великої Британії діють практики, дружні до ветеранів, що демонструє інтеграцію їхніх потреб у загальну систему охорони здоров'я. З квітня 2023 року зафіксовано понад 8 500 направлень до *Op COURAGE* та понад 1 000 звернень до *Op RESTORE*, що підкреслює високий попит на спеціалізовані медичні послуги серед колишніх військовослужбовців.

*The Well-Being Inventory (WBI)* – інструмент оцінювання добробуту ветеранів, розроблений федеральним науково-клінічним центром з

---

<sup>6</sup> The Armed Forces Covenant and Veterans Annual Report 2023. URL: [https://assets.publishing.service.gov.uk/media/657c758f83ba38000de1b647/Armed\\_Forces\\_Covenant\\_annual\\_report\\_2023.pdf](https://assets.publishing.service.gov.uk/media/657c758f83ba38000de1b647/Armed_Forces_Covenant_annual_report_2023.pdf)

питань посттравматичного стресового розладу (National Center for PTSD) у структурі Міністерства у справах ветеранів США. За допомогою анкети (21 розділ, що містить 126 запитань) ветерани дають оцінку рівню задоволеності життям у чотирьох сферах: професійна діяльність, фінансове становище, здоров'я та соціальні взаємини. Респонденти дають відповіді на запитання («так/ні») або обирати одну відповідь серед запропонованих тверджень за 5-бальною шкалою Лайкерта (табл. 2) <sup>7, 8</sup>.

Таблиця 2

Структурні компоненти WBI

<p>1. Професійна діяльність (Vocation)</p>	<p>Статус: участь у робочій силі, оплачувана робота, повна або часткова зайнятість, а також навчання/тренінги, волонтерство та догляд за родиною/домашнє господарство. Робоче функціонування: ефективне управління міжособистісними стосунками в робочому середовищі. Освітнє функціонування: ефективне управління міжособистісними стосунками в освітньому або тренінговому середовищі. Задоволеність оплачуваною та неоплачуваною роботою: можливість застосовувати знання та навички, а також можливість кар'єрного зростання. Задоволеність освітою: кар'єрний та освітній розвиток.</p>
<p>2. Фінансове становище (Finances)</p>	<p>Статус: поточна фінансова стабільність (житло, борги та витрати) та фінансова підготовленість (резервні заощадження, пенсійні накопичення, страхове покриття). Функціонування: управління кредитами (вчасна оплата рахунків) та заощадженнями (поповнення ощадного рахунку). Задоволеність: здатність покривати як основні, так і додаткові витрати.</p>
<p>3. Здоров'я (Health)</p>	<p>Статус: наявність хронічних фізичних чи психічних станів, захворювань або інвалідності. Функціонування: профілактика ризикованої поведінки та самогляд. Задоволеність: задоволення фізичним здоров'ям, психічним станом та медичним обслуговуванням.</p>

<sup>7</sup> Well-Being Inventory (WBI). URL: <https://www.ptsd.va.gov/professional/assessment/documents/WellBeingAssessment.pdf>

<sup>8</sup> Vogt D. et al. Development and validation of a tool to assess military veterans' status, functioning, and satisfaction with key aspects of their lives. *Psychology: Health and Well-Being*. 2019. Vol. 11, No. 2. P. 328–349

<p>4. Соціальні взаємини (Social Relationships)</p>	<p>Статус (усі під сфери): наявність інтимних стосунків, роль батьків та залученість до життя громади.  Функціонування в інтимних стосунках: підтримка, співпраця та фізична близькість у партнерстві  Батьківське функціонування: демонстрація ефективних стратегій виховання.  Ширше коло соціальних контактів: підтримка позитивних соціальних зв'язків із родиною, друзями та громадою.  Задоволеність інтимними стосунками: задоволеність внеском партнера у стосунки.  Задоволеність батьківством: задоволеність стосунками з дітьми, досвідом батьківства та благополуччям дітей.  Ширше коло соціального задоволення: відчуття приналежності у стосунках із друзями, родичами та громадою.</p>
---	--

Практична цінність методики полягає в точній ідентифікації дефіцитів у 4 сферах, що забезпечує ефективність адресної соціальної підтримки ветеранів, створює масштабовану модель підвищення добробуту, адаптивну для будь-яких вразливих груп населення <sup>15</sup>.

**Науково-дослідний інститут Military Family Research Institute (MFRI)** при Університеті Пердью (Purdue University, США), оцінює економічний стан ветеранів у різних регіонах США на основі показників зайнятості та доходів. У 2022 році, за даними *Measuring Communities Report* (MFRI), рівень безробіття ветеранів США становив 2,8% порівняно з 3,6% серед цивільного населення, що демонструє відносну стабільність їх працевлаштування <sup>16</sup>. Водночас багато ветеранів працюють на посадах, які не відповідають їх освіті чи досвіду, що впливає на економічний добробут і рівень доходу. Ветерани у вікових групах 25–34 та 35–44 років мають вищі показники участі в робочій силі порівняно з ветеранами старших вікових груп. Жінки-ветерани частіше стикаються з неповним працевлаштуванням: за даними *Opportunity Report*, їх рівень безробіття перевищував середній показник серед усіх ветеранів на 22%.

<sup>15</sup> Vogt D., Taverna E., Nillni Y., Tyrell F. Manual for the Well-Being Inventory (WBI): A multidimensional tool for assessing key contributors to well-being. Boston, MA: National Center for PTSD, 2018. URL: <https://www.ptsd.va.gov/professional/assessment/documents/WellBeingAssessmentManual.pdf>

<sup>16</sup> Military Family Research Institute (MFRI), Purdue University. Measuring communities: The state of military and veteran families in the United States. 2023. URL: <https://www.mfri.purdue.edu/wp-content/uploads/2023/09/2023-measuring-communities-report.pdf>

У США ветерани володіють 348 000 підприємств, з яких 98 % – малі бізнеси з менше ніж 50 працівниками, що свідчить про їх економічну активність і підприємницьку ініціативу.

Ветерани з дипломом бакалавра мають у 2,9 раза більше досвіду на ринку праці порівняно з цивільними з аналогічним рівнем освіти. Вони частіше отримують підвищення та залишаються на першій посаді на 8,9 % довше, що відображає позитивні аспекти їх працевлаштування.

*Veterans Metrics Initiative (TVMI)* – це масштабне трирічне дослідження, яке систематично вимірює добробут ветеранів США у період переходу від військової служби до цивільного життя. У дослідженні брали участь 9 566 ветеранів, яких оцінювали на різних етапах адаптації до цивільного життя, це дозволило відстежити динаміку їх добробуту та оцінити ефективність програм підтримки й реінтеграції<sup>10</sup>. TVMI було розроблено для того, щоб пов'язати використання програм підтримки ветеранів із довгостроковими показниками їхнього добробуту. Основні параметри оцінки включають професійну діяльність та економічну інтеграцію, доходи та фінансову безпеку, житлові умови та соціальну стабільність, здоров'я та соціальну інтеграцію. 82 % ветеранів протягом першого року після звільнення залучені до оплачуваної праці або навчання, а близько 10 % потребують додаткової підтримки для адаптації до цивільного життя. Важливу роль відіграють програми кар'єрного наставництва та тренінги професійної адаптації, що підвищують шанси ветеранів на успішну інтеграцію<sup>19</sup>. 65 % ветеранів мають стабільний дохід після звільнення, тоді як 20 % стикаються з фінансовими труднощами на початковому етапі адаптації. Менше 5 % ветеранів відчувають ризик бездомності, більшість з них отримує підтримку через програми житлової допомоги та соціальні сервіси, що сприяє збереженню соціальної інтеграції. 70 % ветеранів оцінюють свій фізичний стан як добрий, 60 % повідомляє про позитивну соціальну активність у громадах. Спеціалізовані програми психічного здоров'я (наприклад, VA Mental Health Services) забезпечують доступ до терапії, груп підтримки та комплексних послуг, що знижує ризики соціальної ізоляції та психологічних проблем. TVMI є ефективним інструментом для довготривалого моніторингу добробуту ветеранів та оцінки ефективності

---

<sup>10</sup> The Veterans Metrics Initiative (TVMI). URL: <https://veteranetwork.psu.edu/projects/tvmi-study/>

<sup>19</sup> O'Regan M., McBride D., Rodda S., Shepherd D. New Zealand military Veterans' perceptions on health and well-being: A qualitative study. *Journal of Military, Veteran and Family Health*. 2024. DOI: <https://doi.org/10.3138/jmvfh-2024-0087>

програм реінтеграції, спрямованих на економічну стабільність, соціальну інтеграцію та покращення якості життя колишніх військовослужбовців.

***Military-to-Civilian Transition (MCT) Measure*** – це валідований індекс реінтеграції, призначений для оцінювання успішності адаптації ветеранів Нової Зеландії до цивільного життя після завершення військової служби. Він охоплює психологічні (сенси життя, психічне здоров'я, ПТСР), соціальні (ідентичність, сімейні та професійні стосунки) та функціональні аспекти (зайнятість, умови праці, взаємодія з інституціями) процесу реінтеграції ветеранів<sup>9</sup>. Дослідження *The Psychological and Physical Health and Well-Being of New Zealand Contemporary Veterans*, побудоване на основі МСТ, є одним із найбільших досліджень сучасних ветеранів Нової Зеландії та базується на аналізі 1 037 відкритих текстових відповідей ветеранів віком 23–88 років<sup>18</sup>. Середній вік учасників становив 54 роки, а 69% вибірки складала «сучасні ветерани» (народжені після 1956 року). Аналіз дозволив ідентифікувати ключові аспекти добробуту ветеранів, що відображають їхній досвід адаптації після служби.

Психологічний добробут є важливим для 27% ветеранів, для яких значущим є відчуття життєвої реалізації та сенсу, пов'язане з гордістю за службу, особистісним зростанням, освітою та розвитком професійних навичок. Водночас 7% ветеранів повідомили про серйозні психологічні труднощі, зокрема посттравматичний стресовий розлад, депресію, тривогу, моральну травму та суїцидальні думки. Психологічне виснаження має накопичувальний характер: поєднання військового досвіду з майбутніми стресовими подіями, такими як розлучення, смерть близьких або втрата роботи, поступово підриває стійкість ветеранів. Крім того, військова культура «психологічної витривалості» часто стає бар'єром для звернення по допомогу.

Соціальний добробут для 16% ветеранів визначається ключовими викликами, серед яких втрата відчуття приналежності після звільнення зі служби, складність інтеграції в цивільне середовище, негативні стереотипи щодо ветеранів та напруження у сімейних стосунках<sup>17</sup>.

---

<sup>9</sup> Journal of Military, Veteran and Family Health. URL: <https://utppublishing.com/journal/jmvfh>

<sup>18</sup> Vogt D. et al. The Veterans Metrics Initiative study of US veterans' experiences during their transition from military service. *BMJ Open*. 2018. Vol. 8. DOI: <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2017-020734>

<sup>17</sup> Veterans Benefits Administration. *Veteran Economic Opportunity Report*. U.S. Department of Veterans Affairs. URL: <https://www.benefits.va.gov/reports/cei.asp>

Інфраструктурний добробут відзначали 22% ветеранів, які відчували труднощі через бюрократичну складність системи допомоги, недостатню прозорість пільг та фрагментованість медичних і соціальних сервісів. Ветерани також звертали увагу на умови праці, зокрема надмірне робоче навантаження (72–120 годин на тиждень), вплив тривалих відряджень на сімейне життя та небезпечні умови служби й роботи <sup>20</sup>.

Фізичний добробут, хоча й був менш поширеним, все ж мав кумулятивний характер. Сюди входили проблеми зі слухом, м'язово-скелетні травми, хронічний біль та наслідки впливу токсичних речовин, які поступово накопичувалися та впливали на повсякденне життя ветеранів.

Дослідження демонструє, що військова служба одночасно може бути джерелом сили та розвитку і водночас виступати фактором довготривалих ризиків для здоров'я та соціальної адаптації. Отримані результати підкреслюють необхідність комплексних, міжсекторальних політик реінтеграції, які виходять за межі медичної допомоги та охоплюють зайнятість, сімейну підтримку, соціальне визнання й довгостроковий моніторинг добробуту ветеранів.

## ВИСНОВКИ

На основі аналізу міжнародного досвіду ветеранської політики, встановлено, що розробка *української системи моніторингу добробуту ветеранів* має базуватися на фундаментальних принципах, адаптованих до умов воєнного стану та періоду повоєнного відновлення. Стратегічна архітектура системи має включати наступні компоненти:

1. *Цифрова інклюзивність, сервісоорієнтованість та людиноцентричність*. Ефективність системи прямо залежить від її інтеграції в цифрову екосистему держави (Ветеран PRO у «Дії»).

Рекомендація. Забезпечити автоматизований збір даних через цифрові профілі ветеранів, що мінімізує бюрократичне навантаження. Трансформація політики має відбуватися через сервісоорієнтованість (оптимізація процедур) у поєднанні з людиноцентричністю (реальна зміна якості життя ветерана).

2. *Методологічна стійкість та валідність*. Методологічним підґрунтям моніторингу має виступати принцип наукової

---

<sup>20</sup> Chaliuk Y. (2026) Index-based assessment of veterans' well-being: international practices and implementation opportunities in Ukraine. *Economy and Society*, (83). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2026-83-122>

верифікованості, що забезпечує точність аналізу та врахування специфіки різних категорій ветеранської спільноти України.

Рекомендація. Основою моніторингу має стати використання прозорих і зрозумілих індикаторів, які базуються на реальних цифрах. Пріоритет слід надати специфічним для України напрямкам: ветеранському бізнесу, високотехнологічному протезуванню та психологічному стану захисників. Такий підхід дозволить порівнювати успішність реінтеграції українських ветеранів із показниками цивільних осіб та міжнародними стандартами НАТО. В Альянсі діє принцип: «Військовий ефективний у бою лише тоді, коли він впевнений у своєму майбутньому та добробуті своєї родини». Орієнтація на стандарти НАТО в оцінці добробуту демонструє, що Україна не просто фіксує потреби, а впроваджує найвищий рівень соціальних гарантій і поваги до ветеранів, прийнятий у світовому співтоваристві.

3. *Адаптивність та оперативність реагування.* Запровадити дворівневу модель моніторингу, яка поєднує стратегічні трирічні цикли комплексних досліджень (для фундаментального аналізу добробуту) із щомісячним експрес-моніторингом критичних показників.

Рекомендація. Гнучка архітектура системи, підсилена алгоритмами Big Data має забезпечувати миттєву інтеграцію нових цільових груп (зокрема, членів родин зниклих безвісти, осіб з інвалідністю внаслідок війни, демобілізованих після тривалого перебування в полоні) та оперативну адаптацію до зміни державних пріоритетів у режимі реального часу.

4. *Інституціональна стійкість та державно-громадське партнерство.*

Рекомендація. Стабільність функціонування системи в Україні прямо залежить від її повної інституціоналізації – перетворення моніторингу на постійну державну функцію.

Рекомендація: Створити єдиний координаційний центр аналізу даних, що забезпечить синергію між Мінветеранів, МОЗ, Мінсоцполітики та волонтерським сектором.

Впровадження української системи моніторингу добробуту на основі наданих рекомендацій дозволить перейти до моделі проактивного управління добробутом. Це забезпечить не просто фіксацію стану ветеранів, а й вчасне реагування на виклики, заповнення прогалин у системі соціального захисту та створення умов для успішної реінтеграції захисників у цивільне життя.

## АНОТАЦІЯ

У сучасних умовах соціально-економічних трансформацій і повоєнного відновлення України особливо актуальним стає комплексне та багатовимірне дослідження добробуту ветеранів. Це створює потребу у формуванні інструментів оцінки та моніторингу, які дозволяють системно аналізувати фізичні, психологічні, соціальні та економічні складові їх благополуччя, враховуючи взаємодію державних ресурсів і реальних спроможностей ветеранів. Використання міжнародного досвіду, зокрема Veteran Well-Being Index, Armed Forces Covenant Outcomes Framework, Well-Being Inventory, Military-to-Civilian Transition Measure та Veterans Metrics Initiative, забезпечує можливість адаптації найкращих практик реінтеграції в цивільне життя. При цьому в Україні поки відсутня цілісна система комплексного моніторингу, що обмежує ефективне відстеження соціально-економічних результатів та планування державних програм підтримки ветеранів.

## Література

1. В Україні кількість учасників бойових дій зросла до понад 1,3 млн. URL: <https://news.liga.net/ua/society/news/v-ukraini-killist-uchasnykiv-bojovuykh-diy-zroslo-do-ponad-1-3-mln>
2. Чиріна А., Вітовецька Є., Кононенко В. Особливості адаптації ветеранів та ветеранок війни до ринку праці в Україні. *Перспективи та інновації науки*. 2024. № 12(54). DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-12\(54\)-1416-1425](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-12(54)-1416-1425)
3. Пшик-Ковальська О., Замулко І., Перун В. Виклики та перспективи соціально-професійної адаптації ветеранів в Україні: адміністративні механізми та управлінські рішення. *Економіка та суспільство*. 2025. № 77. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072-2025-77-110>
4. Balan O., Shepel M., Balan A., Lypynska O., Boiko I. Use of electronic learning as a technology for strengthening social-psychological support for Ukrainian veterans. *Technology Audit and Production Reserves*. 2025. Vol. 5, No. 4(85). P. 74–82. DOI: <https://doi.org/10.15587/2706-5448.2025.341056>
5. Measuring Veteran Well-Being. Veteran Affairs Canada Research Directorate. May 2019. URL: [https://publications.gc.ca/collections/collection\\_2020/acc-vac/V3-2-14-2019-eng.pdf](https://publications.gc.ca/collections/collection_2020/acc-vac/V3-2-14-2019-eng.pdf)
6. The Armed Forces Covenant and Veterans Annual Report 2023. URL: [https://assets.publishing.service.gov.uk/media/657c758f83ba38000de1b647/Armed\\_Forces\\_Covenant\\_annual\\_report\\_2023.pdf](https://assets.publishing.service.gov.uk/media/657c758f83ba38000de1b647/Armed_Forces_Covenant_annual_report_2023.pdf)

7. Well-Being Inventory (WBI). URL: <https://www.ptsd.va.gov/professional/assessment/documents/WellBeingAssessment.pdf>
8. Vogt D. et al. Development and validation of a tool to assess military veterans' status, functioning, and satisfaction with key aspects of their lives. *Psychology: Health and Well-Being*. 2019. Vol. 11, No. 2. P. 328–349.
9. Journal of Military, Veteran and Family Health. URL: <https://utppublishing.com/journal/jmvfh>
10. The Veterans Metrics Initiative (TVMI). URL: <https://veteranetwork.psu.edu/projects/tvmi-study/>
11. Jayawickreme E., Forgeard M. J. C., Seligman M. E. P. The Engine of Well-Being. *General Psychology*. 2012. Vol. 16, No. 4. P. 327–342. DOI: <https://doi.org/10.1037/a0027990>
12. Sen A. Development as Freedom. Oxford: University Press, 1999. 366 p.
13. Nussbaum M. C. Creating Capabilities: The Human Development Approach. Cambridge, MA: Belknap Press of Harvard University Press, 2011. 256 p.
14. Perdomo J. Combining Present and Future: A Framework for Sustainable Wellbeing. URL: <https://medium.com/catalyst-now-igniting-systems-change/combining-present-and-future-a-framework-for-sustainable-wellbeing-3249c04e4cf4>
15. Vogt D., Taverna E., Nillni Y., Tyrell F. Manual for the Well-Being Inventory (WBI): A multidimensional tool for assessing key contributors to well-being. Boston, MA: National Center for PTSD, 2018. URL: <https://www.ptsd.va.gov/professional/assessment/documents/WellBeingAssessmentManual.pdf>
16. Military Family Research Institute (MFRI), Purdue University. Measuring communities: The state of military and veteran families in the United States. 2023. URL: <https://www.mfri.purdue.edu/wp-content/uploads/2023/09/2023-measuring-communities-report.pdf>
17. Veterans Benefits Administration. Veteran Economic Opportunity Report. U.S. Department of Veterans Affairs. URL: <https://www.benefits.va.gov/reports/eei.asp>
18. Vogt D. et al. The Veterans Metrics Initiative study of US veterans' experiences during their transition from military service. *BMJ Open*. 2018. Vol. 8. DOI: <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2017-020734>
19. O'Regan M., McBride D., Rodda S., Shepherd D. New Zealand military Veterans' perceptions on health and well-being: A qualitative study. *Journal of Military, Veteran and Family Health*. 2024. DOI: <https://doi.org/10.3138/jmvfh-2024-0087>

20. Chaliuk Y. (2026) Index-based assessment of veterans' well-being: international practices and implementation opportunities in Ukraine. *Economy and Society*, (83). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2026-83-122>

**Information about the author:**

**Yuliia Chaliuk**

Doctor of Economic Sciences,  
Professor of the Department of Economic Theory,  
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman  
54/1, Peremohy avenue, Kyiv, 03057, Ukraine